

ПОТЕНЦІАЛ ТА ОБМЕЖЕННЯ ТЕОРІЇ СТАДІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ТЛУМАЧЕННЯ РИНКОВИХ ОСНОВ СУСПІЛЬСТВА І ЇХНЬОЇ ДИНАМІКИ

Логоша Р.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет

Процес формування системи глобального та національних ринків відбувався історично впродовж останнього тисячоліття, водночас уточнювалися ключові положення відповідної теорії. Теоретичні і практичні уявлення про закони і сутність ринку змінювалися достатньо динамічно в силу об'єктивних причин, а вірність теоретичних ідей перевірялася за періодичністю та потужністю економічних криз у різний період. І так само в епоху формування постіндустріального суспільства питання вдосконалення ринкової основи економіки цивілізації тільки набуває нових аспектів своєї актуальності на фоні достатньо відчутної загрози тих самих криз. Підтвердженням цього є постійна увага до проблем ринку в ЄС, США та інших економічно розвинутих країнах світу.

В свою чергу зазначені питання для країн, що будуть ринкову економіку (а такі складають більшість частину населення і території світу), стали безперебільшення доленосними. Неоднозначність питання полягає у тому, що, з одного боку, загальна теорія ринку оперує універсальними положеннями, а з іншого – все більшою мірою формується уявлення про коректність т.з. «національних» моделей ринку, які б враховувала особливості кожної країни. Наскільки виваженим є таке співіснування по суті альтернативних ідей – економічна теорія однозначної відповіді не надає. Тому сьогодні в умовах постіндустріального суспільства у наукових колах питання моделювання ринку і ринкового середовища відноситься до актуальних і пріоритетних.

Практичний зміст питання є не менш важливим з огляду на детермінантну роль ринку і ринкових відносин у сучасному глобалізованому капіталістичному суспільстві. При цьому слід зазначити, що проблеми дисфункцій ринку є набагато відчутними для т.з. країн «третього світу». Саме в цих країнах свого часу було обрано шлях капіталістичної трансформації з огляду на досягнуті успіхи у розвинутих економічно країнах. Звідси все більш актуальним стає

питання того чи в сучасних умовах в принципі можливо реалізувати зазначений шлях еволюції або ж мова йде про примари квазірозвитку за фактичного економічного неокolonіалізму ХХІ ст. Зазначене є більш ніж актуальним для сучасної України, де перспективи ринкових реформ в світлі останніх подій залишаються щонайменше проблематичними. З огляду на вище зазначене, наукове обґрунтування можливості вирішення згаданих проблем становить очевидний пріоритет.

Так, навіть у західній економічній науці прослідковується тенденція перегляду концептуальних положень традиційної теорії ринку, особливо коли розглядаються проблеми країн «третього світу». В середині 90-х рр. ХХ ст. Дж. Стігліц [1] обґрунтував доцільність переходу від ідеології ринку вільної конкуренції через визнання проблемності асиметричності інформації в країнах з перехідною економікою. Новий підхід вимагає орієнтації на існуючі соціальні інститути та прагнення поступової їх трансформації у тому разі, коли соціальний і організаційний капітали виявляються слабкими. В контексті зазначеного Д. Фурнівалом та Д. Боке акцентовано увагу на т.з. «феномені культу ефективності», який призвів до того, що в плюралістичній економіці конкуренція набагато гостріша, а інтереси бізнесу набагато типовіші, ніж в економічно розвинутих західних країнах [2, 3]. Звідси ринки перехідних економік априорі є «недосконалими» (у тлумаченні цих дослідників), адже збудовані як економічні системи для виробництва, а не для суспільного життя. З останньою тезою безумовно погоджуюся, проте питання полягає у неточному використанні терміну «недосконалий ринок». Моя позиція тяжіє до точки зору Дж. Робінсон, за якою недосконалість ринку – це скоріше позитивне явище, що дозволяє уникнути саме гіпертрофованої (т.з. «дикої») конкуренції на ринках, що руйнують всю економічну систему. Тому більш точним при подібній характеристиці ринку використовувати термін «досконалість» за критерію його ефективності, де остання розглядається як результативність функціонування ринку (тобто його функціональність), проєктована до суспільних витрат на підтримання даного стану ринку. Тому у подальшому у роботі дотримувалися

використання терміну «досконалість/ефективність ринку» у вище зазначеному аспекті.

Визначені вище характеристики ринкових категорій обумовлюють необхідність розгляду концептуальної їхньої історичності. Так чи інакше це може бути здійснено на основі поглядів про еволюцію економічної системи цивілізації. В економічній науці достатньо відомою є дискусія між класичною/неокласичною теоріями та теоріями історизму економічного розвитку, що має місце вочевидь принаймні із ХІХ ст. Зміст такої дискусії передбачає, з одного боку, апелювання до універсальних категорій і законів класичної політекономії в інтерпретації А. Сміта та ін., тоді як із іншого – точку зору про те, що такі категорії і закони мають видозміни стосовно чітко визначеної епохи, у якій перебуває даний соціум. Останній підхід традиційно асоціювався із німецькою історичною школою, роботами Ф. Ліста, В. Рошера, К. Кніса, Гільдебранта та ін.; інтерпретацією історизму став також марксизм із його теорією класових формацій та еволюцією суспільства через класову боротьбу. Тією ж самою мірою як і по відношенню до інших, дискусія має значення і стосовно ключових положень теорії ринку. Знову ж таки, як і у інших випадках, принциповим у даному разі є співвідношення об'єктивності між універсальністю законів ринку та їхньою трансформативністю по відношенню до вектору еволюції економічних систем.

Безпосередньо в Україні в період останніх ринкових реформ 90-х рр. ХХ ст. академіком І. Лукіновим було підкреслено, що в кожній країні формується відповідно й специфічна модель ринкової економіки, що є об'єктивним явищем з огляду на різні внутрішні і зовнішні умови та ситуації, які змінюються, стратегічні і тактичні цілі та засоби їх досягнення, ресурсні та інші можливості [4, 5]. Особливість національної моделі побудови ринкової економіки охоплює не тільки процеси самого реформування виробничих і ринкових структур, а систему управління (сучасного менеджменту), економічного регулювання процесів стабілізації господарського розвитку, грошового обігу, валютно-фінансового та кредитного обслуговування у жорстких правових обмеженнях і

вільної ринкової кон'юнктури, з опорою на сучасний науково-технічний прогрес та інтелектуальний потенціал держави.

Теоретичне та прикладне значення робіт німецької історичної школи полягає також у констатації ролі неекономічних факторів. Так, за Г. Шмоллером [6] т.з. «етичний принцип» господарське життя передбачає, що економічна ефективність визначається не тільки суто економічними, але й моральними принципами. Відома з економічної історії теорія високої заробітної плати Л. Brentano [7] в унісон вище зазначеному ґрунтувалася на необхідності забезпечення як можна вищого рівня задоволення найманих працівників у суспільстві; таким чином, досконалість системи – і виробничої, і ринку безпосередньо – передбачала даний соціальний критерій в якості основного. Зазначене явно дисонує із тезою класичної політекономії.

На мою думку, фактор соціалізації ринкової економіки обумовлений соціальною сутністю ринкової економіки, її інституціональним змістом, вплив якого зростає по мірі розвитку країн саме в епоху постіндустріального суспільства [8, 9]. Слід наголосити, що особливості традиційних (політекономічних) моделей економіки ринкового типу створювались переважно еволюційним шляхом як результат стихійного саморозвитку системи. Тим не менше, слід виходити із припущення, що соціалізація не належить до вмонтованих у логіку функціонування властивостей ринкової економіки. Поява соціалізації як масове явище продиктована, очевидно, тим, що у соціально-орієнтованій ринковій економіці формується суспільна ринкова свідомість, за якою економічні агенти, що належать до різних за інтересами груп, реалізують модель поведінки, спрямованої на встановлення взаємоузгоджених комунікацій. Іншими словами, соціалізація стає фактором економічної ефективності системи, ринку тощо.

Моделі соціалізації ринкової економіки, особливо країн із транзитивною економікою, можуть бути реалізовані концептуально за теоріями дифузії власності або демократизації капіталу, авторами якої стали П. Дракер та інші, теорії революції в доходах С. Кузнеця, К. Боулдінга, М. Сальвадорі, Е. Хансена,

концепції колективного капіталізму Г. Мінза та А. Берлі, теорії соціального партнерства Дж. Гелбрейта і У. Гауглера, теорії врівноважуючої сили Дж. Гелбрейта та цілого ряду інших напрямів сучасної західної економічної теорії, які наявність кореляції між рівнем розвитку суспільства та соціалізацією ринку. Так, за теорією врівноважуючої сили корпоратизація економіки та концентрація внаслідок цього капіталу породжує нейтралізуючу врівноважуючу силу у вигляді великих об'єднань покупців та постачальників, а саме – кооперативів, фермерських асоціацій та т.п. Врівноважуючи сила при цьому замінює конкуренцію, котра колись була регулятором ринку, на конкуренцію з невеликою кількістю продавців, яких обмежують потужні покупці. На нашу думку, зазначена ситуація є характерною для вітчизняного аграрного ринку.

Можна стверджувати, що у другій половині ХХ ст. теза про еволюційність та, відповідно, об'єктивність типізації різних соціально-економічних систем набула переважаючого характеру і у економічній науці. Це відбулося, як вважаємо, через наявність попиту на пояснення різючих відмінностей стану різних економічних систем у часі та просторі, вад існуючих економічних станів, визначення звідси більш досконалих економічних систем та можливості їхнього досягнення. Дану точку зору найбільшою мірою презентує теорія стадійного підходу як окремої світоглядної парадигми, яка, у свою чергу, охоплює цілий ряд окремих деталізованих теорій, кожна з яких представляє власне бачення принципів типізації систем та джерел їхнього розвитку.

Огляд основних відомих теорій постіндустріалізму може бути представлена, як вважаємо, положеннями робіт таких аналітиків як П. Дракер його версії «суспільства знань», У. Ростоу, Ж. Еллюль, Р. Арон, Д. Тоффлер, Д. Белл, Г. Кан («постекономічне суспільство»), З. Бжезінський («технотронне суспільство»), Дж. Гелбрейт, А. Етціоні (постмодерн»), Г. Ліхтгайм («постбуржуазне суспільство»), К. Булдинг («поостцивілізаційне суспільство») та ін.

Так, за У. Ростоу [10], цивілізація пройшла шість стадій економічного зростання, які знаменувалися поетапним вдосконаленням техніки, технологій, виробництва, матеріального достатку (рис.1).

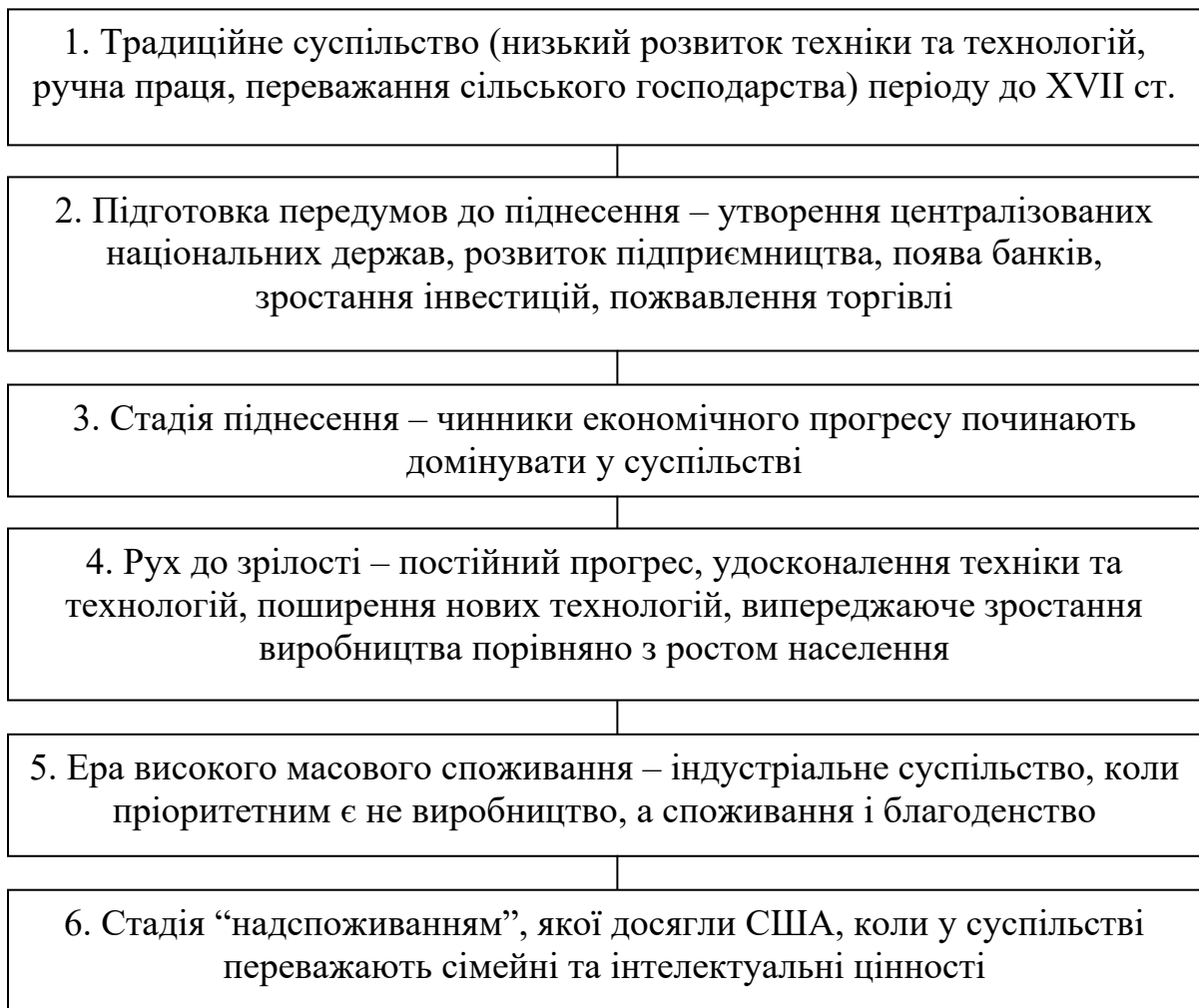


Рис. 1. Стадії економічного зростання суспільства за У. Ростом
Джерело: [10]

За Р. Ароном [11] індустріальне суспільство характеризується масовим поширенням у системі виробництва великої промисловості, технологічного поділу праці, нагромадження капіталу, концентрації робітників. Ж. Елльоль розглядав технологічне суспільство з позицій поширення техніки та її розвитку на фоні переходу від індивідуального підприємництва до “економіки корпорацій”, від ліберальної економіки до державно регульованої та від ринкової до планової економіки [12]. За Г. Каном [13, 14] за ознаку постіндустріального суспільства було обрано рівень доходу, де таке мало наступний вигляд: 1) передіндустріальне – 50-100 дол. США; 2) перехідне – 200-600 дол. США; 3) індустріальне – 800-1,5 тис. дол. США; 4) масового споживання – 1,5 тис. – 4,0 тис. дол. США; 5) постіндустріальне – 4,0 тис.-20,0 тис. дол. США. З. Бжезинський [15] розглядав т.з. “технотронне” суспільство за ознакою

зосередження в ньому нових галузей виробництва, засобів масової інформації та сфери науки, коли має місце переважання сфери послуг, розвиток індивідуальних здібностей людини, доступність освіти, ліквідація персоналізації економічної влади, заміна мотиву особистого збагачення на “моральний імператив використання науки в інтересах людини”.

Д. Тоффлер [16] “суперіндустріальну революцію” асоціював із тим, що індустріальні фактори є лише загальним орієнтиром прогресу, тоді як основний наголос зміщується в бік необхідності моральної переоцінки цінностей. Еволюція суспільства, за Д. Тоффлером, передбачає логічну зміну “хвиль перемін”, першою з яких є аграрна хвиля цивілізації, другою – індустріальна цивілізація, третьою хвилею – хвиля комп’ютеризації, комунікацій і утвердження суперіндустріалізму, коли інформаційне суспільство переважає саме з огляду на обмін інформації на якісно новому рівні та в якому посиляться роль моральних цінностей, тобто коли формується нове суспільство “цілісної гуманної цивілізації”, в якому культурний фактор є рушійною силою інших перемін.

На думку Д. Гелбрейта [17], ознаки “нового індустріального суспільства” полягають передусім у розвитку технічного прогресу, який разом з організацією визначає економічну форму суспільства. При цьому основою такого суспільства є перш за все індустріальна система, яка, в свою чергу, характеризується високорозвиненою технікою, пануванням корпорацій у визначальних сферах економіки, необхідністю великих капіталовкладень, ускладненням умов і зростанням часу на виконання завдань, що постають перед виробництвом у зв’язку із збільшенням ролі наукових досліджень, підвищенням вимог до кваліфікації працівників і керівників, потребою у ліквідації ризику для великих корпорацій, що потребує планування. Принципово новою є і роль держави, функції якої полягають у тому, що вона бере на себе частку витрат для забезпечення технічного прогресу і зменшення ризику підприємств.

Теорія постіндустріального суспільства як принцип еволюційного підходу до історичного розвитку і технологічного детермінізму історично датується із часу опублікування у 1973 р. Д. Беллом праці “Настання постінду-

стріального суспільства” [18]. На думку Д. Белла, розвиток капіталістичного суспільства здійснюється за кількома осьовими лініями, які визначають його економічну, політичну, культурну еволюцію. Постіндустріалізм за Д. Беллом пов’язувався віссю навколо виробництва і типу використовуваних знань, що, в свою чергу, означало перехід від виробництва товарів до виробництва послуг, переважання серед працівників класу професійних фахівців і техніків, ситуацію, коли провідна роль належить теоретичним знанням як основи нововведень в економіці, політиці і соціальній структурі суспільства, а також орієнтацію в майбутньому на методи контролю, оцінку можливих напрямів розвитку технологій та прийняття рішень на засадах нової інтелектуальної технології; все це відбувається за панування науки і наукових знань.

Сама ідея того, що найвищий рівень суспільства може асоціюватися із поділом такого на індустріальний та постіндустріальний типи, пов’язується із роботами А. Пенті початку ХХ ст. Основу цієї теорії як загального методологічного концепту складала теза, по-перше, про еволюційність суспільства, по-друге, про наявність достатньо неспростовних критеріїв (за різними джерелами – рівень споживання, життя, цін, заробітної плати, національного продукту, доходу на душу населення, детермінантних факторів/джерел розвитку (економічного розвитку)), що дозволяють поділити таке на доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний типи; загальним фоном такого підходу слугувала гіпотеза про те, що такі типи істотно розрізняються – у числі інших, такі відмінності вочевидь поширюються і на такі елементи економічних систем як ринок. Теза еволюційності може при цьому бути трактованою також виходячи із того, що процес становлення згаданих типів суспільства носить незворотній характер і передбачає рух до більш досконалого стану системи та її окремих елементів.

З іншого боку, з’являється новий акцент на ролі такого фактору розвитку як загальносуспільний інтерес, яскравою інтерпретацією чого саме у контексті постіндустріалізму може розглядатися теорія Г. Кері «гармонії інтересів» [19], коли можливість економічного виживання людини не є приватною справою, а

потребує найбільш можливо тісного єднання всіх членів суспільства. Звідси закон економічного зростання, на відміну від провідної тези класиків та неокласиків, може інтерпретуватися через визначальну роль гармонії економічних інтересів, участі у виробництві всіх верств населення. Все це дозволяє стверджувати про таку нову визначальну рису постіндустріального суспільства як до сих пір небачений рівень соціалізації економіки, що звісно проявляється і у нових принципах функціонування ринку.

Отже, узагальненням теорії стадійного підходу може бути наступна типізації суспільства та відповідних типів економічних систем:

1. *Доіндустріальний тип* економіки (суспільства). Припадає на період від розпаду первіснообщинного ладу до виникнення капіталізму, що характеризувався формуванням ринкових відносин і товарного виробництва. Ринкові відносини відігравали скоріше підпорядковану роль, укорінювалися, як правило, в надрах натурального господарства, сприяючи встановленню зв'язків між раніш ізольованими суб'єктами господарювання, а також відкривали додаткові можливості для розвитку виробництва і суспільства в цілому на основі частковогочи повсюдного нагромадження капіталу.

2. *Індустріальний тип*. З середини XVII ст. в Англії, а пізніше і в інших країнах Західної Європи (Голландія, Бельгія, Північна Німеччина, Франція) почалася т.з. «промислова революція» або процес переходу від ручної праці до машинної, від мануфактури до фабрики, використання нових видів організаційних форм, енергії і т. ін. З цього часу індустріальна економіка базується на потужних технологіях, коли виробництво продукції набуває масового і стандартизованого характеру, має переважно товарний характер і орієнтоване на ринок.

3. *Постіндустріальний тип*. Постіндустріальна економіка – глобальна і національна реальність, яку тлумачать перш за все як економіку послуг і знань, інформації, контролю, управління. XX ст. стало періодом подальшої трансформації (яку окремі дослідники вважали прямим занепадом) індустріальної цивілізації, кризою породженої нею наукової парадигми, та одночасно –

зародження принципово нової постіндустріальної парадигми, домінування якої відбудеться, скоріш за все до середини ХХІ ст. Відмінною ознакою постіндустріального суспільства є також те, що порівняно з попередніми суспільствами, котрі ґрунтувалися на матеріальному виробництві, вперше у світовій історії утверджується суспільство, в якому головною стає сфера послуг, тобто нематеріальне виробництво.

Відмінності ринку до-, індустріальної та постіндустріальної суспільств можуть бути інтерпретованими наступним чином – табл. 1.

Таблиця 1

Інтерпретація ролі та функцій ринку у різних економічних системах відповідно до теорії стадійного розвитку

Критерії і показники типізації	Ринок доіндустріального суспільства	Ринок індустріального суспільства	Ринок постіндустріального суспільства
<i>Роль соціальних та інших неекономічних факторів</i>	Низька	Зростання ролі зазначених факторів	Подальше зростання ролі соціальних інститутів
<i>Особливість ринку праці</i>	Переважає пропозиції низько кваліфікованої робочої сили	Підвищення вимог до кваліфікації працівників та фахівців	Зростання попиту на кваліфіковану робочу силу, зменшення попиту - на некваліфіковану
<i>Рівень екологічності</i>	Низький	Відносно низький	Усталене зростання ролі екологічних функцій
<i>Розвиток продуктивних сил (обсягів виробництва, пропозиції)</i>	Низький Незначна роль техніки і технологій за переважання ручної малокваліфікованої праці	Високий Зростання ролі НТП, техніко-технологічного фактору	Високий Усталене подальше зростання ролі факторів інновацій, НТП, техніки і технологій на фоні підвищення рівня кваліфікації працівників
<i>Тип економіки</i>	Ресурсоемний за доіндустріальними організаційними формами	Індустріальний за визначальної ролі корпоративної промисловості	Реіндустріально-ресурсозберігаючий за зростання сектору послуг і нематеріального виробництва
<i>Особливості регулятивної політики (інтенсивність, ідеологія, зміст)</i>	Переважає фіскальних функцій	Зростання ролі держави, антикризової функції, у т.ч. різноаспектних соціальних функцій	Комбінаторика регулятивних функцій відповідно до параметрів інтегративної моделі ефективності ринку
<i>Вартість (розмір) ринку</i>	Низька в силу техніко-технологічної обмеженості та низької продуктивності	Максимізація вартості	Максимізація вартості за узгодження із параметрами інтегративної моделі ефективності ринку
<i>Організаційні особливості виробничих і ринкових структур</i>	Переважає малих організаційних форм	Велике спеціалізоване підприємство та організаційна концентрація	Плюралістичність організаційних форм, поширення тенденцій самовлаштування, децентралізації, поширення малих масштабів,

		виробництва	кооперування (у т.ч. неформалізованої), диверсифікації бізнесу
<i>Рівень та роль знань, техніки та технологій</i>	Низький	Високий	Високий Зростання ролі і доступності фундаментальних та спеціальних знань
<i>Соціалізація економіки (ринку)</i>	Виключно низька	Низька	Висока
<i>Співвідношення ролі попиту і пропозиції</i>	Визначальна роль пропозиції за низького розвитку продуктивних сил та обсягів виробництва	Зростання ролі попиту по мірі зростання обсягів виробництва і продуктивності	Визначальна роль попиту
<i>Характер споживання</i>	Детермінантна залежність від низького рівня пропозиції	Визначальна роль попиту	Визначальна роль попиту
<i>Рівень споживання</i>	Низький	Високий	Високий, подальше усталене зростання
<i>Роль капіталу</i>	Низький рівень капіталізації економіки та ринкових обмінів	Висока роль грошового (корпоративного) капіталу	Висока роль грошового (корпоративного) та інтелектуального капіталу
<i>Особливість соціальних конфліктів</i>	Конфлікт між багатими і бідними верствами суспільства	Конфлікт корпоративних і класових інтересів	Конфлікт між фахівцями і працівниками (агентами) із низькою кваліфікацією

Джерело: авторські дослідження

Із цих даних можна зробити висновок про те, що ринок постіндустріального типу характеризує насамперед зростання ролі соціальних та інших критеріїв його досконалості/ефективності; відповідна зміна регулятивної політики, зростання продуктивності, обсягів виробництва, вартості, споживання; наукоємності; ролі фаховості; зміна суті економіки, типу виробництва, соціальних конфліктів та ролі капіталу тощо.

Аналізування ролі пріоритетів постіндустріалізму для України потребує уточнення з огляду на реалії гео економічного рівня, з якими стикнулася світова економіка під впливом процесів глобалізації. Адже основним наслідком цих процесів став яскраво виражений диспропорційний розвиток та поділ країн за рівнем добробуту; за рівнем протекціонізму та відкритості економіки; за сприятливістю місця країни у системі міжнародного поділу праці, тобто за присутністю (чи його відсутністю) ефекту нееквівалентного ринкового обміну. Очевидно, ці процеси не тільки не зменшуються, але й посилюються.

У вітчизняній літературі зберігається неоднозначне ставлення до глобалізації та перспектив інтеграції до світової економічної системи. Зазначене може бути повністю перенесене на рівень окремих ринків, які функціонують за умов нееквівалентного обміну. Характерність ознак постіндустріального суспільства для України може бути визначена наступними тезами: 1) соціум стикнувся із необхідністю здійснити радикальні суспільні зміни впродовж дуже обмеженого періоду від адміністративно регульованого соціалістичної системи до ринкової капіталістичного типу.; 2) фоном зазначеного стали комплексні кризи локального, повсюдного, перманентного змісту, які по суті продовжуються у видозмінених формах; 3) мала місце і продовжується достатньо істотна невизначеність у стратегічних цілях змін та розвитку у системі достатньо суперечливих координат між капіталістичним та соціально-орієнтованим пріоритетами; 4) формування ринкових відносин в Україні відбувалося за умов відсутності значної історії, досвіду подібних процесів, відсутності чіткого розуміння суті управління змінами, політичними конфліктами, відсутністю ефективної системи регуляцій з огляду на нові реалії; 5) криза пострадянського розвитку України спровокувала конфлікт пріоритетів між національними та загальносвітовими, що безумовно відбилося на особливостях формування вітчизняного ринку за умов несприятливого конкурентного середовища.

Вважаю, що до основних причин, які знижують конкурентоспроможність ринку та формують особливості трансформаційних процесів на ринку в Україні у минулому та на даний час, можуть бути віднесені такі, що мають внутрішнє (неефективна економічна політика, особливості національних ринків і та економіки та ін.), а також зовнішнє походження.

Водночас до супутніх, проте не визначальних факторів дисфункціональності українських ринків можна віднести складнощі у пошуку капіталу, високі кредитні відсотки та неефективну систему організації кредитної системи, низькі рівні накопичення як загальну для вітчизняної економіки тенденцію. Особливим станом при цьому характеризується національний ринок з точки зору виключно низького рівня заробітної плати, що, з одного боку, є свідченням

дисфункціональності ринків, а, з іншого, може виступати фактором конкурентоспроможності та додаткових економічного джерел економічного розвитку.

Як вважаю, можна стверджувати, що вітчизняний ринок (ринки) знаходяться у певній проміжній стадії переходу від індустріального до постіндустріального типів. При цьому за 1990-2010-ті рр. в країні відбулася глобальна трансформація до індустріального ринку з лише окремими елементами такого, що збереглися чи видозмінилися у певній гібридній формі економічної системи, що імітувала у прихованій формі ринкові процеси в межах адміністративного регулювання.

Література:

1. Stiglitz J.E. Symposium on organizations and economics // Journal of Economics Perspectives. – №2. – v. 5. – 1991, p. 15-24.
2. Furnivall, J.S.: Progress and Welfare in South-East Asia // New York 1941, Secretariat, institute of Pacific Relations. – pp. 42-44.
3. Boeke, Dr. J. H. De Economische Theorie der Dualistische Samenleving, in De Economist, 1935, p. 781.
4. Лукінов І.І. Державні і ринкові регулятори соціально-економічних перетворень АПК України / І.І. Лукінов // Економіка АПК. – 2000. – №2. – С.35-37.
5. Лукінов І.І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України / І.І. Лукінов // Економіка України. – №6. – 2001. – С.4-15.
6. Шмоллер Г. Народное хозяйство, наука о народном хозяйстве и ее методы. Хозяйство нравы и право. Разделение труда. М.: Солдатенков, – 1902. – 211 с.
7. Брентано Л. История хозяйственного развития Англии в 3-х томах, в 4-х книгах. – Государственное издательство Москва-Ленинград, 1930. – 285 с.
8. Мельник Л.Е. Формування соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні / Л.Е. Мельник, П.Н. Макаренко, А.П. Макаренко // Економіка АПК. – 1998. – №8. – С.83-85.
9. Соколинский В. Экономическая политика / В. Соколинский, М. Исаева // Российский экономический журнал. – 1996. – №3. – С.98.
10. Rostow W.W. The Stages of Economic growth. A Non Communist Manifesto. – Cambridge University Press, 1960. – P. 6-73.
11. Історія економічних вчень: Підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Титаренко та ін.; За ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Титаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – С.324-345.
12. Ellul J. The Technological Society. – N.-Y., 1965. – P. 134.

13. Kahn H., Brown W., Martel L. The Next 2000 Years, A Scenario for America and the World. – N.-Y., 1976. – P. 226.
14. Kahn H. Thinking about Unthinkable in the 1980. – N.-Y., 1984. – P. 84.
15. Brzezinski Z. Between two Ages. America Role in the Technotronic Era. – N.-Y., 1970. – P. 196.
16. Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century. – N.-Y., 1990. – P. 467.
17. Gelbraith John K. American Capitalism. The Concept of Countervailing Power. – Boston, 1958. – P. 119-120.
18. Bell D. The Coming Post-industrial Society. – N.-Y., 1973. – 294 p/
19. Мазурок П.П. Історія економіки та економічної думки: підручник / П.П. Мазурок // – Львів: Магнолія. – 2011. – 428 с.